

S K U T E Č N O S T

Nezávislá revue. — Řídí redakční rada. — Rediguje H. J. Hájek.

Ročník V.

Číslo 11—12.

EXIL 1954

H. J. HÁJEK

ZAKONČENÍ V. ročníku Skutečnosti je vhodnou příležitostí k pokusu o stručnou bilanci našeho exilu. Z organizací, usilujících o nabytí charakteru exilové vlády, tu je na prvním místě *Rada svobodného Československa*; skládá se jednak z poměrně nezávislých intelektuálů starší generace, jednak — a to bohužel většinou — z uprchlých lidově demokratických politiků, z nichž velká část svou činností doma i v exilu přesvědčivě dokázala svou naprostou neschopnost na poli, jež si zvolila za svou životní dráhu. Programem Rady svobodného Československa je ovšem "osvobození Československa", "boj proti komunismu" a pod. Pohlédneme-li však objektivně na její činnost, vidíme, že tu nejde o mnoho více než o bezobsažné fráze. Až do dnešního dne plnila Rada pouze dvě funkce, které za daného stavu věcí nebyly bezcenné. Byla to za prvé sociální pomoc uprchlíkům, při níž Rada byla sběratelkou a především rozdělovnou docházejících finančních zdrojů. Druhá funkce byla symbolická; pro vnější svět bylo třeba, aby exil měl jakési ústředí, odkud by mohly vycházet příležitostné projevy nesouhlasu s Činy komunistického režimu a kam by zároveň mohly docházet konvenční blahopřejné či soustrastné telegramy cizích státníků — jedním slovem ústředí, které by diplomaticky representovalo abstrakci, které se říká "svobodné Československo". Vše by bylo bývalo v pořádku, kdyby si naši samozvaní reprezentanti povahu svých funkcí jasně uvědomili a vzdali se svých velikášských programů, nabubřelých frází, stranicko-politických přeskupovacích manévrů a ostatní své iniciativní rádoby vládní činnosti...

V zuřivé opozici proti Radě vystupují rozličné, více méně mikroskopické skupinky, které rovněž usilují o nabytí atributu reprezentativnosti. Je zbytečné je vyjmenovávat a nepříjemné musít se o nich vůbec zmiňovat. Je mezi nimi řada bývalých kolaborantů s nacismem, kteří, obtíženi nějakým tím dekretem, uprchli brzy po květnu 1945; slovenští nacionalisté, bývalí úředníci či

důstojníci fašistického Tisova státu, kteří nepřestali snít své megalomanické sny; známé existence, které se ohánějí křížem, zatím co za zády skrývají dýku; obdivovatelé bohulibého generála Franca, rádoby následovníci Ignáce z Loyoly, jejichž politický program pozůstává ze znovu postavení Mariánského sloupu v Praze a z vyškrtnutí neblahé éry od Jana Husa až po T. G. Masaryka z národních dějin; zklamání, zradikalizovaní příslušníci předválečných pravicových stran; generálové, kteří pozbyli svého rozumu mnohem dříve, než poztráceli své divise; a konečně lidé, z celé této společnosti nejsympatičtější - psychopati prostí.

Za těchto okolností není divu, že většina exulantů stojí stranou a zůstává nezúčastněnou, apatickou, pozoruje-li z povzdálí tento nepříliš chutný politický mumraj. Průměrný exulant, obdařený zdravým rozumem, si uvědomuje, že v dané situaci — není-li ve výjimečném postavení — ničím významnějším k porážce komunismu přispět nemůže. Vzhledem k tomu, že "exil" není útvar, v němž by bylo možno s úspěchem aplikovat normální demokratický proces, žije většina exulantů v domnění, že se stejně k nápravě poměru nic dělat nedá. S nezájmem, znechucením či škodolibou ironií, ale vždy s povzdálí pozoruje tragikomické, "politické" přemety svých samozvaných reprezentantů; někdy dokonce i trpně naslouchá jejich veřejným projevům, které by měly účinek přímo hypnotický, kdyby nebyly doprovázeny podnětnými a zábavnými spory o přijetí té či oné frakce živnostníků nebo toho či onoho oprávněného zástupce strany dlužníků do Rady svobodného Československa.

Apatický postoj většiny exulantů k tomuto "politickému dění" je psychologicky snadno pochopitelný. Nicméně není správný. Neustávajícím tlakem zdola, ostrou, zásadní kritikou je možno přispět k nápravě; účinky se dostaví, byť i ne okamžitě. Cenný návrh na institucionální reformu předložil exilu nedávno profesor

V. Hlavatý. O členech Rady svobodného Československa řekl: *"Nemohou ... plnit svoje úkoly, protože nejsou svobodni. Jsou v zajetí fikce, že zastupují strany a musí pracovat k jejich prospěchu. Přinutíte je k tomu, aby se osvobodili..."* Profesor Hlavatý vyzval všechny exilové "politické představitele", aby poslali domovu tento vzkaz: *...po zralé úvaze rozpouštíme po dobu exilu všechny exilové politické strany. Činíme tak nejen proto, že jsme poznali, že v dané situaci politické stranictví znemožňuje plodnou spolupráci, ale také proto, že jsme si vědomi toho, že politické strany bez voleb nejsou demokratickým útvarem, nýbrž jen záštitou pro bezohledný boj o přelud moci, která nemá oporu ve vůli národa. Vyzýváme všechny své straníky, aby vyhověli našemu přání, ustali ve stranické činnosti a sdružili se k plodné spolupráci bez ohledu na bývalé politické příslušenství, tak jak to vážnost doby vyžaduje. Kdo by vašeho vyzvání neposlechl, bude považován exilem za záškodníka ..., kterému zájem osobní je bližší než zájem celku."*

Profesor Hlavatý vznesl tento oprávněný požadavek k 28. říjnu 1953. Není patrné, že by se bylo od té doby na "odpovědných místech" něco změnilo. Naopak, múra exilového stranictví se dále rozmáhá; předáci neblaze proslulých stran, bývalí okresní tajemníci a kohorty partajních loyalistických pisálků dále: usilují o zmonopolisování politické činnosti exilu. Všemi silami se brání pochopení, že bez radikální změny československého stranického systému je demokratická obnova nemyslitelná. Nechápu, že jedním z předpokladů úspěšného rozvoje československé demokracie po pádu komunismu je reforma stranického systému po vzoru demokracií anglosaských nebo demokracie německé. (Mimochodem: zdaří-li se demokratická rekonstrukce Československa po pádu komunismu během několika let tak, jak se podařila v západním Německu po pádu nacismu, pak budeme moci být více než spokojeni.)

Vzhledem k zatvrzelému postoji našich "representantů" je nyní na čase aplikovat **na ně** výzvu prof. Hlavatého: *"Kdo by našeho vyzvání neposlechl, bude považován exilem za záškodníka."* Je na čase vyhlásit kampaň nenásilného, avšak důsledného odmítání spolupráce všem politickým partajníkům, bojkotovat a zesměšňovat jejich stranickou činnost, na každém kroku porážet jejich uměle udržované škodlivé fikce. Pro dobu exilu platí pravidlo, že jsou oprávněna jen volná sdružení lidí příbuzných názorů, nikoli mumifikované hierarchie diskreditovaných předpotopních partají. Likvidace starých stran neblahé paměti již

zde v exilu je prvním krokem k budoucí demokratické obnově. Musí být především úkolem veškeré mladší generace v exilu.

V dodatku k své výzvě, psané později (sr. poslední číslo revue "Hlas"), konstatuje prof. Hlavatý: *"Moje generace jako celek nemá již ani síly ani chuti ani schopnosti hledati cestu k nápravě. Je ochotna vrátiti se domů v imposantním počtu 27 vzájemně se rdousících a šidících stran... Krátce řečeno, moje generace jako celek nemá již tolik myšlenkové pružnosti, aby hledala cestu k nápravě."* — Jen jediná cesta vede k nápravě: nikoli pasivní spoléhání na autonomní zmoudření našich politických Don Quijotů, nýbrž soustředěná akce zdola, systematický bojkot a neúporné zesměšňování všech starých politických stran a jejich "stranicky uvědomělých" představitelů. U žádné akce tohoto druhu se žádoucí účinky nedostaví ihned. Tím jistější však bude konečný úspěch, podaří-li se tuto generální ofensivu exulantů proti stranictví zahájit a udržet.

*

Váženějším problémem než reforma institucionální jsou aspekty ideové. Uveďme tu jen namátkou citát z projevu jednoho z našich politických prominentů:

"Před 35 lety, 28. října 1918, se zrodila Československá republika. Zrodila se za účinné pomoci Spojenců první světové války, zrodila se však především z krve a potu svých synů a dcer, kteří navázali na tisíciletou tradici nezávislého českého státu, na lásku národa k svobodě a na západní orientaci naší kultury, Československá republika byla jen moderní kabát na pradávné a neschetnými činy projevené tužby českého a slovenského lidu, které byly a jsou tak staré jako Evropa sama... Všimněme si, že Československá demokracie nebyla nikdy poražena svou vnitřní slabostí, nýbrž vždycky zvenku. Po prvé nacisty... a po druhé Moskvou... A všimněme si také, že Československo ... po roce 1945 stejně zase skoro tři roky odolávalo na ztracené vartě komunismu. Že v posledních patnácti letech dvakrát padlo, nebylo jeho vinou, nýbrž vinou neprozíravé světové politiky..."

Alibistické tlachání, opakované v mnoha variacích desítkami žurnalistických nohsledů, únik z nepříjemné, spoluzaviněné přítomnosti do vybájené minulosti, gynekologické fráze o krvi a potu promísené krejčovskou ideologií o kabátu na pradávné tužby, odvolávání se na tradici řečníkem vysněnou, především však základní motiv na thema "já nic, já muzikant,

vinna je světová politika" — celý tento tradicí posvěcený opiový preparát je typický pro velkou část našich exilových prominentů.

Hodnocení minulosti nevyhnutelně splývá s pochopením přítomnosti a s programem do budoucna. Neurotický únik před realitou, alibistické legendy o minulosti obalují skutečnost předivem ilusí, navozují mravní indolenci, ochromují jak intelekt, tak i vůli k přiměřené akci. Léta 1945—48 jsou toho jasným dokladem. Po roce 1945 valná část národa v čele s lidově demokratickými politiky přímo úporně zavírala oči před realitou. Místo aby se připravovala na nadcházející, jasně se rýsující zápas s komunistickou totalitou, vybijela svou energii v bezohledné mstě na nepříteli včerejška, který nebyl poražen její zásluhou. Je trapné vzpomenout, jak mnozí kategoricky odmítali pohledět v tvář skutečnému nebezpečí; jak odvolávajíce se na T. G. Masaryka a humanitní ideály propagovali, provedli, ba dodnes se snaží ospravedlňovat násilný hromadný odsun Němců, který se v leckterých aspektech podezřele blížil genocidě. Jak bylo možno, že tito lidé upadli intelektuálně na úroveň primitivní kmenové vendetty? Jak vznikla tato morální a intelektuální debilita, která podle potřeby umožňuje vinit a trestat za Hitlera a jeho pochopy všechny příslušníky německého národa, zatím co se týmž dechem do nebe vynáší národ Zápotockého, Čepičky a Širokého, který "nesčetnými činy" projevil svou "lásku k svobodě" a "západní orientaci" své kultury?

Uměle pěstovanou mythologií, při níž přání bylo otcem myšlenky, lichotivou demagogií oficiálních politických poetů bylo Československo přivedeno do své nynější katastrofy. Po léta byli obyvatelé Československa uspáváni pohodlnými fikcemi a nabubřelými legendami. Zatím co na porážkách měla vždy vinu jen "světová situace", bylo úspěchů — ex post — vždy do-saženo "zásluhou národa". Důsledkem byl jakýsi československý komplex, který — převeden na hladinu plného vědomí a formulován — by zněl asi takto: „Jme mravními, nevinnými oběťmi zločinnosti či zrady jiných a světové situace všeobecně; pro své osvobození dnes ne-můžeme dělat nic, musíme se cvičit v umění "jak přežít" kolaborací s režimem; budeme ovšem osvobozeni, a v pravém okamžiku, minutu před či minutu po příchodu osvobozujících armád budeme stavět barikády; čítanky zítřka pak budou psát o našem hrdinném odporu proti tyranii." Standardní demagogická praxe našich politiků a exilových budovatelských pisálků spočívá v tom, že se ojedinělé případy charakterního postoje vynášejí

do nebe a hbitě generalisují, zatím co se o národní psychologii a denně projevovaném kolaborantství valné většiny taktně mlčí.

Není tajemstvím, že i dnes je pro většinu Čechoslováků doma osvobození totožné s příjezdem amerických tanků a s dodatečným nástupem barikádníků a podzemních pracovníků do fronty, kde budou vydávány legitimace účastníků třetího odboje. I v demonstracích po loňské měnové reformě (je potěšující, že přes převládající národní komplex se přece jen našly tisíce lidí, kteří demonstrovali aspoň, když jim byly brány peníze) bylo příznačné tradiční čekání na pomoc odjinud ...

Světová situace dnes však není totožná se situací v letech 1939—1945. Každému, kdo ne-hledí na svět brýlemi svých vlastních ilusí, je zřejmé, že Západ nepůjde do totální války za osvobození východních zemí. Sovětští vládcové se od Hitlera liší realističtějším chápáním mocenské situace; pokud americká převaha ve zbraních hromadného ničení potrvá, je nepravděpodobné, že by totální válku riskoval Sovětský svaz. A válečné operace ve středu Evropy by — na rozdíl od periferního měření sil typu Koreje - velmi pravděpodobně nabyly charakteru totální války, již si nikdo nepřeje.

Bylo by neodpovědné počítat s tím, že i tentokrát padne svoboda Čechoslovákům do klína s věží amerických tanků. Ještě neodpovědnější by bylo sugerovat tyto postoje pasivního, nadějného očekávání domovu. Účinně vedená psychologická válka je něco zcela jiného než slavnostní fráze řečníků staré školy, i když jsou tyto promíseny občasnou citací západních státníků, kteří při konvenčních příležitostech ujišťují, že se na porobené národy nezapomíná.

Účinně vedená psychologická válka demokratů proti komunismu znamená prostě — říkat pravdu. Říkat ji jasně, přímo, bez ohledu na staré předsudky, city, komplexy a demagogické zvyklosti. A tato pravda ve zkratce zní: Padli jsme svou vlastní vinou, přímou vinou dvou pětina národa, které volily komunisty, a nepřímou vinou velké většiny ostatních. Jako stát i národ jsme padli svou vlastní slabostí intelektuální i morální. Z područí tyranie se tentokrát nedostaneme pasivním vyčkáváním a dodatečným tvořením legend; dostaneme se z něho jen poctivým a otevřeným přiznáním minulých chyb a provinění, jen vlastním nekompromisním postojem a úsilím. Je na čase, aby si exil tyto prosté skutečnosti plně uvědomil a aby ti, kteří jsou pověřeni vedením psychologické války, je nezastřeně, odvážně a systematicky sdělovali domovu.

REDAKČNÍ OZNÁMENÍ

Oznamujeme svým čtenářům, že jsme nuceni z finančních důvodů prozatím zastavit další pravidelné vydávání *Skutečnosti*. Za dnešních poměrů není možno pokračovat ve vydávání časopisu a udržet zároveň jeho nezávislost.

Vnitřní struktura i distribuční síť *Skutečnosti* zůstávají neporušeny. Redakční výbor, zvolený na r. 1953—54 (H. J. Hájek, Lad. Čerych, Luděk David, Petr Demetz), podniká všechny příslušné kroky k získání finančních zdrojů, které by umožnily obnovit vydávání kvalitního, plně nezávislého a nikomu nepoplatného časopisu. Nebude-li v dohledné době

možno zajistit vycházení pravidelné, pokusíme se aspoň vydávat *Skutečnost* příležitostně.

Jakmile vyjde další číslo *Skutečnosti*, bude rozesláno všem dosavadním odběratelům. Prosíme proto své čtenáře, aby zůstali ve styku s redakcí (Englschalkingerstr. 20/6, Munich 27, Germany) nebo s našimi zástupci-dodavateli v jednotlivých zemích. Předplatná, zaplacená na rok 1954, budou předplatitelům vrácena. Děkujeme všem svým příznivcům za cennou podporu a pochopení a těšíme se na brzkou obnovenou spolupráci.

ZE STATUTU SKUTEČNOSTI

1. "Skutečnost" je nezávislý a svobodný časopis v české a slovenské řeči, vydávaný redakční radou.

2. Nezávislosti je rozumět v tom smyslu, že "Skutečnost" jako celek nezasahuje do politiky žádné z exilových stran, skupin nebo organizací, že se neúčastní jejich vzájemných sporů, že není nástrojem ani mluvčím žádné z nich a že také nevystupuje jinak než jako časopis, jehož hlavním posláním je být hodnotnou autonomní revuí. "Skutečnost" však považuje za své právo a povinnost zaujímat své stanovisko k událostem politického života exilu.

3. "Skutečnost" je časopisem svobodným v tom smyslu, že u svých přispívatelů a v uveřejněných článcích nepředpokládá jednotného filosofického, náboženského nebo stranicko-politického přesvědčení. Pokud uveřejňované články nejsou podepsány jménem redakce, vyslovují jen názor podepsaného autora.

4. "Skutečnost" však není volnou tribunou jakýchkoli názorů na uspořádání společnosti. Její přispívatelé se podrobují určitým obecným zásadám, v jejichž rámci filosofická, náboženská a politická svoboda trvá. Jim musí odpovídat i uveřejněné články. Za těmito obecnými zásadami "Skutečnost" jako časopis stojí, považující je za základy žádoucího budoucího uspořádání demokratického Československa, Tyto zásady lze stručně shrnout v následujících větách:

Naší základní hodnotou v ohledu ethickém, filosofickém i politickém je Člověk — svobodně utvářená, své mravní a společenské odpovědnosti vědomá lidská osobnost, bez ohledu na její partikulární biologické či společenské de-terminace.

Z tohoto filosofického stanoviska humanistického a universalistického vyplývají důsledky specifitější. Nepřiznáváme žádnému kolektivu zvláštní,

„vyšší“ mravní hodnoty, přesahující hodnotu jedinců, z nichž se skládá. Ač nepřehlízíme na př. sociologický význam a sílu nacionalismu, nepřiznáváme inu zvláštní hodnoty ethické, a v dnešním světě ani hodnoty utilitární, prostředecné. Jakýkoli kolektiv či organizace lidská musí sloužit rozumem ospravedlnitelným potřebám, přáním a tužbám člověka, nikdy naopak.

Za politické uspořádání, přiměřené člověku na vyšším stupni mentálního vývoje, považujeme reprezentativní demokracii v západním slova smyslu, respektující chartu lidských práv, a hlásíme se k ní bez výhrady. Politickým cílem je nám funkční organizace nadnárodní, federalistická. Odmítáme ideologie, které se otevřeně či skrytě staví na odpor universalistické, federalistické demokracii, veškeré ideologie "separatistické" v širším slova smyslu, ať již propagují exklusivism nacionální, rasový, třídní, politický či náboženský. Jsme si vědomi, že každý takovýto směr, stavící svou skupinu mimo a nad člověka, zákon a právo, se nutně vzdaluje od ideálu humanitní demokracie. Odmítáme po-stoje neutralistické ve sféře ethické, politické i sociální. Hlásíme se k demokratismu a humanismu intervenčnímu, který neustává v práci, pokud je kterákoli Část lidstva vystavena útlaku, bídě a utrpení. Ve sféře ideové, politické i sociální navazujeme na kritický realism Masarykův a hlásíme se k důslednému racionalismu, opírajícímu se o zkušenost, systematizovanou ve vědeckém poznání.

Jsme stoupenci evoluce všude, kde stávající řád poskytuje možnost svobodného individuálního i sociálně-politického rozvoje. Věříme v možnost i povinnost člověka pracovat, po případě bojovat za spravedlivý demokratický řád, za zlepšení údělu, za hmotný i duchovní rozvoj všech lidí na této zemi.